

Xojiyeva Muxlisa Abdumansur qizi

2005-yil 26-mart kuni Toshkent viloyatida tavallud topdi.

2012-2023 o'quv yillarida Toshkent viloyatida Qibray tumanida joylashgan 30-umumiy o'rta ta'lim maktabida o'qib, maktabni a'lo baholarga tugatib, oltin medal bilan taqdirlandi. Maktab vaqtlaridanoq adabiyotiga qizig'ishi baland edi. She'rlar yozishni mashq qila boshladi. 2023-yil Alfraganus universiteti Filologiya fakultetining O'zbek tili va adabiyot yo'nalishiga talabalikka qabul qilindi. 2023-yil 15-dekabrda "Sog'inganim-dekabr" nomli to'lamda o'z she'rlari va maqolasi bilan qatnashib, bu to'plam Amerika qo'shma shtatlarida nashr etildi. Xalqaro "Kenya Times" gazetasida o'z she'rlari va hikoyalari bilan qatnashib kelmoqda. Hindiston-Bangladesh hamkorligidagi nashriyotda "Wolf as a totem in Uzbek mythology" mavzusida maqolasi nashr etildi. Maqolasi uchun sertifikat hamda ko'krak nishoni bilan taqdirlandi. "Yangi Renessans Yoshlari" va Buyuk Britaniyaning JustFiction! edition" nashriyoti bilan hamkorlikda nashr etilgan "Iste'dodli qalamkashlar" antologiyasida o'z ijodiy ishlari bilan qatnashib sertifikat sohibasi bo'ldi. "Moldovaning JustFiction edition" nashriyoti bilan hamkorlikda nashr etilgan "Ziyo istagan qalblar" antologiyasida o'z she'rlari bilan qatnashdi. 2024- 2025 o'quv yili uchun Alfraganus universiteti Rektor granti sohibasi bo'ldi.

GRAMMATIK KATEGORIYA**Xojiyeva Muxlisa Abdumansur qizi**

Alfraganus universiteti Filologiya fakulteti 'Sharq filologiyasi' fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2 - bosqich talabasi

e-mail:muxlisaxojiyeva26@gmail.com

Annotatsiya: O'zga tillarni o'rganish doim barcha xalqlar uchun qiziq mashg'ulot hisoblanadi. Til o'rganish uchun esa, uning grammatikasini puxta egallash lozim. Buning uchun tildagi grammatik qarashlar va tushunchalarni ham bilib olish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ushbu maqolamizda grammatik kategoriya haqidagi nazariy qarashlar haqida fikr yuritdik. Grammatik kategoriya haqida Ra'no Sayfullayeva, Qalandar Sapayev va Abdulhamid Nurmonovlarning fikrlarini bir-biriga qiyoslab o'rgandik.

Tayanch soʻzlar: *kategoriya, grammatik kategoriya, sintagma, oʻzgalovchi kategoriya.*

KIRISH:

Grammatik kategoriya mavzusida ilmiy maqola yozar ekanmiz, Qalandar Sapayev, Raʼno Sayfullayeva va bir qancha olim va olimalarimizning ilmiy izlanishlarini oʻrganmay ilojimiz yoʻq. Garchi, bu olimlarimiz bizdan koʻra ancha tajribali boʻlsalarda. Bu maqolamizda grammatik kategoriya mavzusida ilmiy ish olib borgan tilshunoslarimizning oʻxshash va farqli tomonlarini koʻrib chiqamiz.

Asosiy qism:

Raʼno Sayfullayeva grammatik kategoriya haqida yozar ekan, eng avval kategoriya atamasiga izoh beib oʻtadi va kategoriya soʻzi tilshunoslikka falsafa fanidan kirib kelgan termin ekanligini taʼkidlaydi. Kategoriya soʻzi – falsafada obʼektiv borliq va bilishdagi mohiyatan koʻproq qonuniy aloqa va munosabatni aks ettiruvchi umumiy tushuncha – ekanini aytib, falsafada ham tilshunoslikda ham kategoriya bir xil narsani ataydi - deb aytadi. Kategoriya uchun esa juftlik va alohidalik xos boʻlishi shart.

Bugungi tilshunosligimizda Grammatik kategoriya atamasi ostida, asosan morfologik kategoriyaning tan olish ustuvor hisoblanadi. Sintaktik kategoriya ham grammatik kategoriya sifatida qaralishi, ammo sintaktik tekshiruvlarda bu tushuncha ahamiyat kasb etmasligini haqli ravishda ifoda etadi.

Grammatik kategoriya –muayyan maʼno umumiyliги ostida birlashgan va oʻzaro bu maʼnoning parchalanishi, xususiylashishuvi asosida zidlanadigan shakllar sistemasi hisoblanadi – deydi Raʼno Sayfullayeva.

Qalandar Sapayevning fikrich: “Grammatik kategoriyaning – Grammatik maʼno bilan uning shakili ifodasi birgalikda tashkil qiladi”,- deyiladi va “ Grammatik kategoriyalar bevosita morfologiyaga xos boʻlgan soʻz turkumlari, Grammatik son, kelishik, zamon kabi hodisalarni shuningdek, sintagma, ega, kesim, toʻldiruvchi kabi hodisalarni (sintaktik kategoriyalarni) oʻz ichiga oladi”,- deydi.

Yuqorida aytilgan fikrlarga koʻra Qalandar Sapayev grammatik kategoriyaning 2 turiga ajratamiz: 1) morfologik kategoriya; 2) sintaktik kategoriya.

Oʻzaro bir-biriga zid qoʻyilgan va qiyosan olingan grammatik maʼnolar tizimi va ularga xos ifoda vositalari – grammatik shakllar tizimi **morfologik kategoriya** deyiladi. Morfologik kategoriya soʻzning qaysi turkumga kirishi bilan bogʻliq. Har bir soʻz turkumining oʻz grammatik kategoriyasi bor.

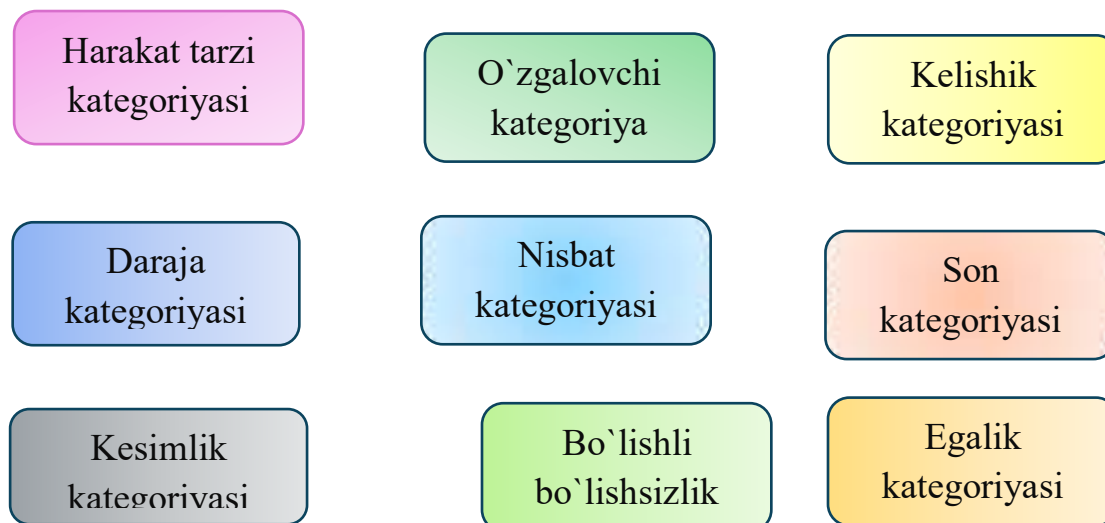
Asosida yotuvchi maʼnosiga koʻra birlashib, sintaktik munosabatni koʻrsatish uchun xizmat qiluvchi shakllar tizimi **sintaktik kategoriya** deyildi.

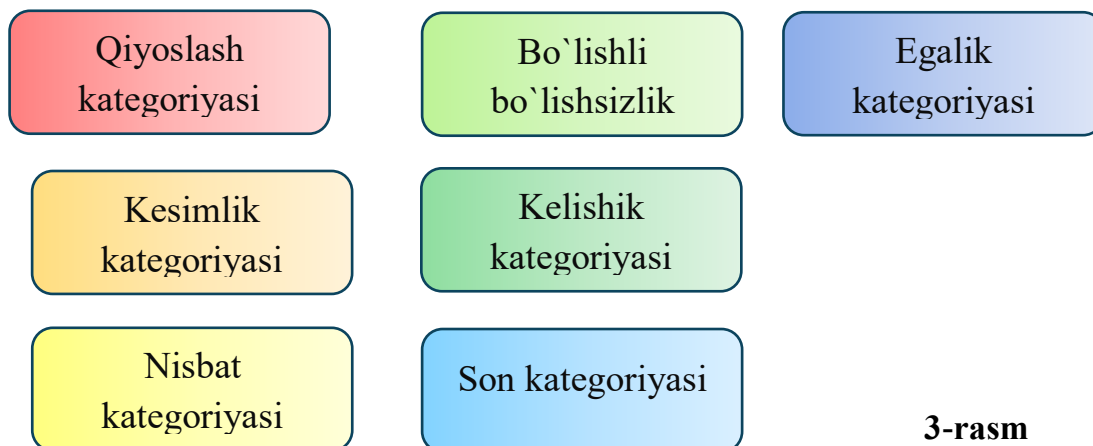
1-rasm

Demak, grammatik kategoriya grammatik ma'no va grammatik shakl birikuvudan hosil bo'ladi. (1-rasm)

Grammatik kategoriyalarni Ra'no Sayfullayeva quyidagi turlarga ajratadi: harakat tarzi kategoriyasi, daraja kategoriyasi, kesimlik kategoriyasi, o'zgalovchi kategoriyasi, nisbat kategoriyasi, bo'lishli- bo'lishsizlik kategoriyasi, kelishik kategoriyasi, son kategoriyasi, egalik kategoriyasi. (2-rasm)

Nurmonov esa Grammatik kategoriyalarni quyidagicha turlarga ajratadi: qiyoslash kategoriyasi, kesimlik kategoriyasi, nisbat kategoriyasi, bo'lishli-bo'lishsizlik kategoriyasi, kelishik kategoriyasi, son kategoriyasi, egalik kategoriyasi. (3-rasm)

3-rasm

Xulosa: So'z turkumlari tasnifi diomo barcha xalqlar, ellatlar aro juda qiziq va dolzarb mavzu bo'lib qoladi. Grammatik shakl, grammatik ma'no va grammatik kategoriyalar esa ularning bir bo'lagidir. Bu maqolamizda Grammatik kategoriya haqidagi nazariyalarni va olimlarning fikrlarini bir-biri bilkan solishtirib o'rganar ekanmiz, ulardagi turf axil qarashlarni o'z fikrlari, anglashlari, tushunishlari va o'rganishlari yuzasida ushbu firkda ekanliklariga guvoh bo'ldik.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sayfullayeva R. va boshqalar Hozirgi o'zbek adbiy tili – T.2009
2. Sapayev Q. Hozirgi o'zbek adabiy tili - T. 2009
3. Nurmonnov A. va boshqalar. O'zbek tilining nazariy grammatikasi. Morfologiya. – T.2001